

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Фалько Наталі Миколаївни
«Соціально-психологічні основи гармонізації життєвого простору молоді
в умовах соціогенних викликів», подану на здобуття наукового ступеня
доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна
психологія; психологія соціальної роботи**

Соціально-економічні та політичні процеси, які стрімко протікають в Україні, є головною ознакою сьогодення. Зміни, що відбуваються в суспільстві, торкаються глибинних інтересів молоді, встановлюють високі вимоги до її здібностей і можливостей та значуще впливають на її життєвий простір. Актуальність дисертаційного дослідження авторка слушно обґрунтовує саме через аналіз запропонованих у сучасній теорії і практиці шляхів вирішення проблеми гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів. Показано, що з одного боку, сучасні умови соціогенних викликів розширили можливості молоді, з іншого – наявна наразі нестабільність диктує необхідність постійних змін самої особистості відповідно до нових умов її буттєвості. У зв'язку з цим, дослідження життєвого простору, як феномену, що має власні детермінанти формування і динаміки, дозволяє акцентувати увагу на соціально-психологічному компоненті означеної проблеми і зробити більш успішним пошук засобів його гармонізації в умовах соціогенних викликів. Загалом авторка слушно констатує відсутність цілісної соціально-психологічної концепції гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів та необхідність її доведення до рівня дієвої практичної реалізації.

Отже, актуальність вирішення означеної проблематики, її складність, багатогранність та недостатня розробка теоретичних і практичних аспектів, з урахуванням соціального контексту розвитку держави та у спрямованості до умов сучасної освіти України, достатньою мірою обґрунтовані в роботі Фалько Н.М.

Вагомість проведеного дослідження підтверджена його виконанням у межах науково-дослідної теми кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Психологічні засади актуалізації ресурсності та життєстійкості особистості: концептуалізація та розвиток» (державний реєстраційний номер: 0121U110568) та у відповідності з комплексними науково-дослідними темами кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля «Соціокультурні та психологічні аспекти адаптації особистості в сучасному соціумі», «Соціально-психологічні основи розвитку адаптаційного потенціалу особистості засобами інноваційних психотехнологій в умовах трансформаційних змін сучасного суспільства».

Очевидною перевагою і вагомою науковою новизною дослідження Фалько Н.М. є те, що вперше визначено структурну організацію життєвого простору молоді (теоретичну модель) з виокремленням центру (ядра), периферії, кордону цього конструкту та проаналізовано його транзитивність у соціально-психологічному дискурсивному контексті; здійснено науково обґрунтовану концептуалізацію проблеми гармонізації життєвого простору молоді в умовах сучасних соціогенних викликів через застосування проектно-просторового підходу та розкриття специфіки гармонізації життєвого простору молоді в культурно-освітньому, соціокультурному та екокультурному вимірах, з артикуляцією ролі інтеркультуралізму в гармонізації життєвого простору молоді, зокрема у векторах накопичення соціального капіталу (на макро- й мезорівнях) та здоров'язбереження; актуалізацію технологічної та інформаційно-цифрової реальності в гармонізації життєвого простору молоді в період соціогенних викликів; виявлено соціально-психологічні особливості життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів, пов'язані з суб'єктивною специфікою його репрезентації в образі світу (на ядерному та поверхневому рівнях); особливостями життєвого простору молоді в змісті її життєвого вибору та життєвих стратегій (обумовлених показниками життєстійкості, толерантності

до невизначеності, типом каузальної орієнтації, осмислення життя та ціннісними орієнтаціями); особистісними предикторами конструювання життєвого простору молоді в період соціогенних викликів (соціально-комунікативними, стратегіально-організаційними, афективно-поведінковими) та функціонуванням його соціокультурних складових у вимірі соціального капіталу міста (за показниками ідентифікації молоді з місцем проживання, участі у громадських об'єднаннях, соціальної довіри, щільності соціальних комунікацій, соціального ресурсу авторитету), а також особливостями життєвого простору молоді в інформаційно-цифровому середовищі, що виражається в його індивідуальній диференційованості за індикаторами в навчально-професійній сфері, сферах відносин, саморозвитку, дозвілля та за специфікою представлення молоддю життєвих стратегій. Авторкою розкрито змістовно-процесуальні засади побудови і реалізації інтегрованої системи соціально-психологічного супроводу процесу гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів, побудованої на принципах системності, динамічності, комплексності, перспективності, із задіянням культурно-освітньої, соціокультурної та екокультурної стратегій проектування життєвого простору, основу якої складала системні соціально-психологічні засоби й інтегративно-інваріантні психотехнології, з їх артикуляцією в аспекті актуалізації сутнісних смислів життєдіяльності молоді та її гармонійного розвитку в умовах соціогенних викликів, зважаючи на небезпеки технологічного та інформаційно-цифрового середовища.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади вивчення проблеми життєвого простору молоді у науковій літературі» Фалько Н.М. проведено аналіз поняття життєвого простору особистості як багатовимірного конструкту; визначено провідні підходи до вивчення феномену життєвого простору молоді; розкрито соціально-психологічні аспекти транзитивності життєвого простору молоді.

Дисертанткою узагальнено структурну організацію життєвого простору молоді (модель) та його транзитивність у соціально-психологічному дискурсивному контексті. Показано, що у життєвому простір молоді слід

виокремити центр (ядро), периферію та кордон. Центр формується об'єктами, які є найбільшою цінністю для молодої людини, вони переживаються не лише як «власні», а й як частина себе; це сфера її максимального Его. В напрямку від центру до периферії життєвого простору Его-залученість знижується. На периферії життєвого простору перебувають об'єкти і явища, ступінь суб'єктивної значущості яких нижчий. Авторкою підкреслено, що основними структурними одиницями життєвого простору молоді є не лише окремі предмети та явища, а їх комплекси, складні цілісні утворення – місця (певний локус фізичного, природного, культурного простору, де розгортається значуща для молодої людини життєдіяльність). Це означає, що кожне місце життєвого простору має соціально-психологічний зміст, зафіксований у вигляді стабільного ставлення до нього, що виявляється у комплексі переживань, образів, думок, бажань тощо. Дослідниця наголошує, що важливою складовою життєвого простору молодої людини є його кордон. Існуючи у вигляді як реальних фізичних бар'єрів, так і соціальних норм, він сприяє здійсненню функції контролю над «своїм» простором і виступає як засіб регулювання відкритості та соціальної доступності молодої людини для інших.

Слід погодитися з авторкою, що динамічні процеси, які відбуваються в життєвому просторі молоді, можуть бути представлені як континуум процесів і станів, крайніми проявами яких є, з одного боку, процеси ідентифікації, що формують ядро життєвого простору, і процеси ізоляції, що утворюють його кордон. Дисертанткою проаналізовано транзитивність життєвого простору молоді в соціально-психологічному дискурсивному контексті, зокрема через з'ясування впливу життєвого досвіду на зміну характеристик життєвого простору у проблемному наративі з урахуванням сучасних соціогенних викликів та показано, що такий аналіз є важливим як потенціал для діагностики та консультативної роботи з молоддю у напрямку гармонізації її життєвого простору.

У другому розділі «Концептуалізація проблеми гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів у соціально-психологічному

вимірі» Фалько Н.М. здійснено науково обґрунтовану концептуалізацію проблеми гармонізації життєвого простору молоді в умовах сучасних соціогенних викликів через застосування проектно-просторового підходу та розкриття специфіки гармонізації життєвого простору молоді в культурно-освітньому, соціокультурному та екокультурному вимірах, з артикуляцією ролі інтеркультуралізму в гармонізації життєвого простору молоді, зокрема у векторах накопичення соціального капіталу сучасного міста та здоров'язбереження; актуалізацію технологічної та інформаційно-цифрової реальності в гармонізації життєвого простору молоді в період соціогенних викликів.

Авторкою наголошено, що концептуалізація проблеми дослідження потребувала розкриття специфіки гармонізації життєвого простору молоді не лише в культурно-освітньому, а й у соціокультурному та екокультурному вимірах, що пов'язано, зокрема, з наростанням загроз здоров'ю та життю молоді у зв'язку зі змінами природного середовища, кризовою екологічною ситуацією, обумовленою процесами негативних змін в екосистемах, обмеженням можливостей ресурсозабезпечення та ресурсовідтворення біосфери. У зв'язку з цим, як зазначає дослідниця, гармонізація життєвого простору молоді, набуває нових смислів, які проявляються в різних формах екологічної культури, що перетворює реальність.

Дисертанткою узагальнено, що інформаційно-цифровий простір нової реальності стає основою конструювання нових смислів та уявлень, що формують особливий тип культури молодої людини і впливають на її життєвий простір загалом, а сучасні пояснювальні моделі поведінки молоді, зокрема в Інтернет-просторі, вже не обмежуються дихотомією позицій компенсаторності-додатковості, а стають більш складними та багатовекторними.

Отримані дані щодо концептуалізації проблеми гармонізації життєвого простору молоді було покладено авторкою в основу проведення емпіричного дослідження його соціально-психологічної специфіки в умовах сучасних соціогенних викликів.

У третьому розділі «Емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів» Фалько Н.М. виявлено соціально-психологічні особливості життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів, пов'язані з суб'єктивною специфікою його репрезентації в образі світу (на ядерному та поверхневому рівнях); особливостями життєвого простору молоді в змісті її життєвого вибору та життєвих стратегій (обумовлених показниками життєстійкості, толерантності до невизначеності, типом каузальної орієнтації, осмислення життя та ціннісними орієнтаціями); особистісними предикторами конструювання життєвого простору молоді в період соціогенних викликів (соціально-комунікативними, стратегіально-організаційними, афективно-поведінковими) та функціонуванням його соціокультурних складових у вимірі соціального капіталу міста (за показниками ідентифікації молоді з місцем проживання, участі у громадських об'єднаннях, соціальної довіри, щільності соціальних комунікацій, соціального ресурсу авторитету), а також особливостями життєвого простору молоді в інформаційно-цифровому середовищі, що виражається в його індивідуальній диференційованості за індикаторами в навчально-професійній сфері, сферах відносин, саморозвитку, дозвілля та за специфікою представлення молоддю життєвих стратегій.

Результати констатувального етапу дослідження щодо соціально-психологічної специфіки життєвого простору молоді було враховано Фалько Н.М. при побудові та реалізації інтегрованої системи соціально-психологічного супроводу процесу його гармонізації в умовах соціогенних викликів.

У четвертому розділі «Соціально-психологічний супровід процесу гармонізації життєвого простору молоді в умовах сучасних соціогенних викликів» Фалько Н.М. розкрито змістовно-процесуальні засади побудови і реалізації інтегрованої системи соціально-психологічного супроводу процесу гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів, побудованої на принципах системності, динамічності, комплексності,

перспективності, із задіянням культурно-освітньої, соціокультурної та екокультурної стратегій проектування життєвого простору, основу якої складали системні соціально-психологічні засоби й інтегративно-інваріантні психотехнології, з їх артикуляцією в аспекті актуалізації сутнісних смислів життєдіяльності молоді та її гармонійного розвитку в умовах соціогенних викликів, зважаючи на небезпеки технологічного та інформаційно-цифрового середовища.

Загалом ефективність запропонованої Фалько Н.М. системи соціально-психологічного супроводу процесу гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів забезпечено різноманітністю та дієвістю залучених формувально-розвивальних заходів, їх всебічною обґрунтованістю, а усвідомлення суспільної значущості гармонізації життєвого простору молоді виявляється необхідним засобом для забезпечення її просоціального життєздійснення в умовах сучасних соціогенних викликів, зважаючи на небезпеки технологічного та інформаційно-цифрового середовища.

Слід відзначити коректне застосування Фалько Н.М. методів статистичного аналізу результатів дослідження, що дозволило дисертантці достатньою мірою їх обґрунтувати та довести достовірність. Загальні підсумки проведеного дослідження, які викладено у висновках, мають як теоретичне значення, так і практичну спрямованість. У дисертаційному дослідженні не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Можна зробити загальний висновок, що отримані в роботі Фалько Н.М. результати характеризуються безсумнівною науковою новизною і мають конкретну теоретичну й практичну цінність; можуть бути використані в подальшій розробці цієї проблематики.

Поданий у дисертації матеріал, його соціально-психологічний аналіз та інтерпретація, а також висновки не викликають заперечень. Разом із тим необхідно зупинитися на окремих зауваженнях та побажаннях щодо його змісту.

1. Потребує пояснення, чому транзитивність життєвого простору молоді в соціально-психологічному дискурсивному контексті було розглянуто дисертанткою через його взаємодію саме з життєвим досвідом молоді людини.

2. Розглядаючи зовнішні чинники конструювання життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів, важливо, на нашу думку, було б зупинитися й на дослідженнях, присвячених соціальній стратифікації сучасного суспільства.

3. Авторка проводить вивчення характеристик життєвих сценаріїв молоді через аналіз контенту, яким цікавляться та діляться в Інтернеті молоді люди, а також через можливості його потенційного впливу на вибудовування молоддю власного життєвого сценарію. Предметом аналізу виступили персональні сторінки респондентів у соціальній мережі. При цьому залишається незрозумілим, чим обґрунтовано такий аналіз і чи достатньо його даних для узагальнення зазначених характеристик.

4. У межах розробленої авторкою інтегрованої системи соціально-психологічного супроводу процесу гармонізації життєвого простору молоді в умовах сучасних соціогенних викликів приймали участь респонденти різного віку. У зв'язку з цим, виникає питання щодо специфіки роботи з різновіковими групами учасників системи, наприклад з молоддю молодшого юнацького віку, яку не наведено в тексті дисертації.

Наведені зауваження не ставлять під сумнів вагомість основних результатів дисертаційного дослідження Фалько Н.М., отже не можуть вплинути на його обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку.

Дисертація за своїм змістом відповідає паспорту наукової спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Результати дослідження пройшли доволі широку апробацію шляхом їх обговорення на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах різного рівня, зокрема у країнах Європейського союзу. Авторка має велику кількість публікацій у фахових виданнях, в тому числі у

наукометричних міжнародних періодичних виданнях, в яких відображено основні наукові результати роботи.

Реферат за своїм змістом повністю відбиває основні положення, програму дослідження та висновки дисертації. Загальне оформлення дисертації та реферату відповідає державним вимогам до оформлення докторських дисертацій та публікацій.

Дисертаційна робота Фалько Н.М. «Соціально-психологічні основи гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів» є завершеною науковою працею. Вона виконана на високому теоретичному та емпіричному рівні. Отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують наукове завдання визначення та гармонізації життєвого простору молоді в умовах соціогенних викликів у соціально-психологічному вимірі. Дисертація має значне практичне застосування, відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., що висуваються до докторських дисертацій, а її авторка Фалько Наталя Миколаївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

завідувачка кафедри соціальної психології

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника МОН України

Л. С. Пілецька

підпис *Пілецької Л. С.*
ЗАСВІДЧУЮ
 / Начальник відділу кадрів
С.П. Орест СМІШКО
 « 17 » 03 20 25 р.

